

Otillåtet statsstöd gällande kommunal överlåtelse av offentlig mark och byggnader

EU:s statsstödsregler och dess påverkan på den kommunala kompetensen

Erik Ederfors

Kandidatuppsats i Handelsrätt

HARH13

VT-20

Handledare: Anneli Carlsson

LUNDS UNIVERSITET
Ekonomihögskolan

Summary

EU's State Aid rules are a part of the EU law that have had great influence in the competition politics amongst the member states of the EU. Sweden has been highly affected by these rules during its 25 years membership in the EU, and it is affecting the ability for the municipalities to sell public land or buildings to private actors. This thesis is going to mainly focus on the unauthorized transfer of public land and buildings that is to be against the EU state aid regulations. In Sweden, the State Aid regulations have had minimal effect in the law and have not been fully comparable with the regulations of the Municipality Act. Therefore, it is found that there are some confusions when State Aid is illegal or legal.

This thesis have used several court cases that have been brought in Sweden and by the European Court of Justice. It is shown that Sweden and the EU are taking different boundaries on the issue, which makes it simple to discover a dispute. A reason for this commotion is because the Swedish courts do not recognize the connection between the State Aid rules with the Swedish Municipality Act.

Keywords: State Aid, Municipality Act, Sweden, the European Union, Article 107.1 TEUF

Sammanfattning

EU:s statsstödsregler är en del av EU-rätten som har haft stor inflytelse i konkurrenspolitiken bland medlemsländerna. Sverige har under sina 25 års medlemskap inom EU har påverkats och det berör dessutom kommunernas handlingsmöjligheter med att sälja offentliga markområden eller fastigheter till privata aktörer. Denna uppsats kommer att fokusera sig på otillåtna kommunala överlåtelser som anses strida mot EU:s statsstödsregler. I Sverige har EU:s statsstödsregler haft en minimal påverkan i lagtexten och kan parallellt delvis jämföras med lagrum 2 kap. 8 § KomL. Däremot finns det oklarhet om när överlåtelse är antingen en tillåten eller otillåten stödåtgärd.

Denna uppsats har jämfört flera rättsfall som har tagits upp i Sverige och EU-domstolen och det finns olika gränsdrag om när en överlåtelse är otillåten statsstöd till privat aktör. Vad som går att bedöma är att svenska definitionen av stöd inte är densamma som EU-rättens definition och denna olikheten har lett till olika bedömningar och som har skapat en kulturkrock. Ett skäl är att de nationella domstolarnas bedömningar inte kan koppla statsstödsreglerna till kommunalrätten. Ett andra skäl är att Sverige inte har ett rättsfall som har väckt frågan om laglighetsprövning och prövat om åtgärden strider mot EU:s statsstödsregler.

Nyckelord: Statsstöd, Kommunallagen, Sverige, Europeiska Unionen, Artikel 107.1 FEUF

Förkortningar

EG - Europeiska Gemenskapen

EKSG - Europeiska kol- och stålgemenskapen

ERT - Europarättsligt tidskrift

EU - Europeiska Unionen

FEU - Fördraget om Europeiska Unionen

FEUF - Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt

FRT - Förvaltningsrättslig tidskrift

HFD - Högsta Förvaltningsdomstolen

KamR - Kammarrätten

KomL - Kommunallagen (2017:725)

RegR - Regeringsrätten

RF - Regeringsformen (1974:152)

SKR - Sveriges Kommuner och Regioner

SOU - Statlig Offentlig Utredning

SvJT - Svensk Juristtidning

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	6
1.1 Bakgrund.....	6
1.2 Syfte och frågeställning.....	7
1.3 Metod och material.....	7
1.4 Avgränsning.....	10
1.5 Disposition.....	10
1.6 Forskningsläget.....	11
2 EU:s statsstödsregler.....	14
2.1 Undantag av förbudet för statsstöd.....	15
2.2 Kommissionens definition om överlåtelse av offentliga markor och byggnader.....	18
2.3 EU-domstolen.....	19
2.4 Altmarkkriterierna.....	21
3 Den kommunala kompetensen gällande statsstöd	24
3.1 Den kommunala självbestämmanderätten.....	24
4 Rättspraxis gällande statsstöd.....	28
4.1 Karlskronafallet.....	28
4.2 Årjängsfallet.....	29
4.3 RÅ 2010 ref. 100.....	30
4.4 EU-rättens tolkning av kommunernas beslutsfattande.....	31
4.4.1 Årefallet.....	32
4.4.2 Fallet om Hammar Nordic Plugg.....	33
5 Analys.....	34
5.1 Svenska kommunalrättens förhållande till EU:s statsstödsregler.....	35
6 Slutsats.....	38
6.1 Rekommendationer till framtida studier.....	40
7 Källförteckning.....	41
7.1 Litteratur och tidskrifter.....	41
7.2 Internet källor.....	43

7.3 Offentliga tryck.....	43
7.4 EU-rättsakter.....	44
7.5 Rättspraxis.....	45

1 Inledning

Statsstöd är offentliga medel som utfärdas av den offentliga makten, det vill säga stat, kommuner eller/och regioner (f.d. landsting). Statsstöd kan utfärdas i egenskap för att ge stöd till verksamhet. Vad som kan anses vara stödåtgärd kan definieras utifrån fall till fall.

Statsstödsreglerna regleras av artiklarna 107-109 FEUF (Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt) och har som syfte med att undvika att konkurrensen inom EU:s inre marknad inte blir snedvriden. Det innebär att huvudregeln är att statsstöd är otillåtna och får inte verkställas förrän åtgärden får ett godkännande från Europeiska kommissionen.¹

Vad som kan anses vara bland de vanligaste områdena som tar upp statsstödsfrågan går att finna hos den ansvariga myndigheten som vägleder kommunerna, Upphandlingsmyndigheten. Myndigheten tar upp ett flertal exempel om vad som kan anses vara otillåten stöd och det kan exempelvis handla om bidrag, lån på förmånliga villkor, borgensåtaganden, garantier, hyresnedsättningar eller reducerande offentliga avgifter eller skatter. En av de mest vanligaste otillåtna åtgärder har varit kommunala överlåtelse av fastigheter/markområden. Definitionen om överlåtelse innefattar den kommunala försäljningen av offentlig egendom till priser som understiger marknadsvärdet.²

1.1 Bakgrund

När det kommer till kommunernas användande av offentliga medel för att kunna stödja en verksamhet har det funnits flera rättsprocesser i Sverige som har väckt frågan om otillåten stöd. Rättsfallen har varit många och har handlat om att kommunen antingen har sålt kommunala fastigheter eller markområden för ett underpris i jämförelse till dess marknadsvärde. Statsstöd har stor betydelse för den kommunala kompetensen och det har bland annat påverkat kommunernas beslutfattande. Enligt en rapport från SKR (Sveriges Kommuner och Regioner)³ gick det att konstatera att år 2018 påverkade EU drygt 50 - 60 procent av besluten som fattas i kommun-/regionfullmäktige. Detta innebär att kommunernas och regionerna påverkas utifrån

¹ Regeringen (2019). "Statsstöd".

² Upphandlingsmyndigheten (2019). "Statsstöd - en översikt".

³ tidigare SKL (Sveriges Kommuner och Landsting) som bytte namn till SKR i november 2019.

olika direktiv och beslut från EU. Det är inte enbart statsstödsfrågan som påverkar kommun-/regionfullmäktiges dagordningarna och även om statsstöd inte har lika stor påverkan som andra EU-rättsakter har det påverkat kommunernas beslutsfattning. SKR skrev i en rapport år 2018 att statsstödsreglerna stack ut på två dagordningspunkter: (1) köp och försäljning av kommunala fastigheter och (2) besluten om borgensåtaganden. Under året 2018 skulle EU:s statsstödsregler totalt påverka 68 av 691 dagordningspunkter från kommunfullmäktige respektive till 5 av 138 dagordningspunkter från landstings- och regionfullmäktige.⁴

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med den här uppsatsen är att analysera om statsstödsreglerna har påverkat kommunernas kompetens att ta beslutsfattande beslut gällande om överlåtelse av kommunala fastigheter/markområden. Dessutom är det lika intressant att avgöra tolkandet i svensk rätt, HFD:s resonemang (f.d. RegR) och likaväl som vägledande rättspraxis från EU-domstolen. De rättsfall som tas upp i uppsatsen kommer att ta upp inställningen till de kommunala överlåtelser av fastighet/markområden och om åtgärderna har ansetts vara otillåten stödåtgärder eller inte. För att kunna förstå förvaltningsdomstolarnas bedömning kommer ett flertal rättsfall att tolkas utifrån kommunalrätten och om de har tagit hänsyn till EU:s statsstödsregler. Dessutom är det av intresse att förstå ifall varför domstolarna i Sverige inte ha tagit hänsyn till statsstödsfrågan.

Med ovanstående motivering kommer uppsatsens frågeställningar att vara följande:

Har EU:s statsstödsregler påverkat kommunernas kommunala kompetens gällande om överlåtelse av kommunala fastigheter/markområden?

1.3 Metod och material

För att kunna uppnå huvudsyftet med uppsatsen kommer den rättsdogmatiska metoden samt EU-domstolens ändamålstolkning att lägga till grunden för att besvara frågeställningen. Det innebär att dessa två juridiska metoder kommer att undersöka de svenska rättsreglerna men också utgå ifrån de lagtolkningar som har fastställts av EU-domstolen. EU-domstolen har enligt företrädesprincipen möjlighet att tolka en EU-regler före en nationell bestämmelse. Detta är

⁴ SKL (2018). *EU i lokalpolitiken 2018*. s. 7-8 och 24-25.

tillika ifall en nationell bestämmelse är motstridigt från EU-regeln. Denna princip, respektive rättsordningen, har även fastställts i EU-domstolens rättspraxis.⁵ Detta innebär att EU-domstolens bedömning i statsstödsfrågan har företräde, vid eventuell händelse att svensk rättspraxis är motstridig från EU-reglernas bestämmelse.

När det gäller EU-domstolens tolkning av EU-reglernas bestämmelse, ändamålstolkning (den teleologiska metoden), är syftet med metoden att analysera målens domslut och vad som har fastställts av EU-domstolen. Tolkningsmetoden är av sekundär karaktär, dvs. att metoden används när en lydelse eller kontextuella sammanhang i en fördragsbestämmelse är oklar. Detta beror på att bestämmelserna i fördragen är målinriktade och det är upp till EU-domstolen att tolka bestämmelserna mer fritt och mer ändamålsorienterat. EU-domstolen kommer att få större betydelse i rättshierarkin för att främja bestämmelsens syfte.⁶ Det finns tre syften med att använda metoden: 1) att främja det syfte som eftersträvas, 2) motverka orimliga konsekvenser gällande bokstavstolkning, och slutligen 3) att fylla de luckor som kan finnas i unionslagstiftningen.⁷

Förutom ändamålstolkningen kommer den rättsdogmatiska metoden att ha betydelse i uppsatsen för att studera relevanta rättskällor till uppsatsen, däribland förarbeten, domstolspraxis och rättsdoktrin. Med rättskällorna kan den rättsdogmatiska metoden vara användbar som en utredningsmetod som kan förklara en beskrivning, systemering och tolkning av den gällande rätten. Med utredningsmetoden kan rättskällor kartläggas till det aktuella rättsläget, metoden kan lösa rättstillämpningsproblem och ge en anvisning om utvecklingsprocessen.⁸ Den rättsdogmatiska metoden har av flera forskare och doktrin ansetts vara den vanliga metoden för att förstå hur rättsliga företeelser kan systemsättas, eller med Nils Jareborgs ord "rekonstruktion av rättssystem".⁹ Detta går därmed att tolka att rättsdogmatiken "bygger om" en existerande verklighetsbild, men det ska även tilläggas att metoden inte kan återskapa en verklighetsbild.¹⁰

Med denna korta beskrivningen av rättsdogmatiska metoden innebär detta att metoden är

⁵ Hettne, J. och Otken Eriksson, I. (red.). (2011). "EU-rättslig metod: Teori och Genomslag i Svensk Rättstillämpning". Andra upplagan. Stockholm: Norstedts Juridik., s. 173-176.

⁶ Hettne, J. och Otken Eriksson, I. (red.). (2011)., s. 168-169.

⁷ Hettne, J. och Otken Eriksson, I. (red.). (2011)., s. 168.

⁸ Wahlgren, P. (2002). "Syfte och nytta med rättsvetenskapliga arbeten" i *SvJT.*, s. 299-300.

⁹ Jareborg, N. (2004). "Rättsdogmatik som vetenskap" i *SvJT.*, s. 4.

¹⁰ Martinson, C. (2009). "Litteratur" i *SvJT.*, s. 986.

av normativ karaktär. Det innebär att uppsatsen kommer att använda rättsdogmatiken som en tillämpningsmetod för att inhämta svenska förarbeten, rättspraxis och doktrin med syfte med att förstå rättsprocessen och hur utvecklingen har utvecklats med åren och hur Sverige har tagit ställning till EU:s statsstödsregler. Som det är tidigare nämnt är av huvudsyfte till uppsatsen är att undersöka de otillåtna åtgärderna gällande de kommunala överlåtelsen av markområden eller/och fastigheter till privata aktörer. För att kunna använda den rättsdogmatiska metoden i detta syfte behövs en snabb genomgång om vad som är definierat i bedömningen av de rättsfall som kommer att tas upp i uppsatsen. Vad som ska definieras som fastighetsaffärer är enligt kommunalrättslig kontext om att överlåtelse av offentlig egendom ska ha en skyldighet med att inte ge individuellt inriktat stöd.¹¹ För att kunna göra en tydlig bedömning i hur detta har utformat svensk rätt kommer ett antal vägledande rättsfallen ta hänsyn till ramen för en god medelsförvaltning.¹² Den tredje delen i bedömningen är att likställighetsprincipen kommer att inkluderas i definitionen av köp/försäljning av offentlig marknadsområden. Detta innebär att otillåten stödåtgärd kan leda till att vissa kommunmedlemmar kan få gynnande eller missgynnande förhållanden i jämförelse med andra kommunmedlemmar.¹³

Det finns flera andra alternativa beräkningsmetoder för att kunna analysera EU:s statsstödsregler och dess påverkan i Sverige utifrån ett marknadsekonomiskt perspektiv, även känt som den rättsekonomiska metoden. Metoden är ett sätt att tänka rationellt utifrån den neoklassiska teorin om "*homo economicus*" (den rationella människan).¹⁴ Eftersom otillåten statsstöd innefattar problem som välfärdsförluster (allokeringsförlust), kan metoden användas för att analysera den ekonomiska kalkylen utifrån den svenska konkurrensrätten. Ett beslut som har fattas av kommun-/regionfullmäktige kan bedömas vara ett otillåten investering eller stöd och om beslutet till en enskild näringsidkare kan motsvara ett lägre pris än marknadspriset. Orsaken till att uppsatsen inte kommer att ta del av denna metod beror delvis på att denna kandidatuppsats är begränsad till ett viss grad och att försöka göra en beräkning utifrån metoden kommer vara resurskrävande. Eftersom metoden antyder att människan ska "nyttomaximera" sin vinst finns

¹¹ Prop. 1993/94:188 s. 83.

¹² Prop. 1990/91:117 s. 149-150.

¹³ Lundin, O. och Madell, T. (2018). *Kommunallagen - En kommentar*. Stockholm: Norstedt Juridik. s. 50-52.

¹⁴ Hultkrantz, L.. (1994). "Göran Skogh & Jan-Erik Lane: Äganderätten i Sverige - en lärobok i rättsekonomi" i *Ekonomisk Debatt*. Årg. 29, Nr. 3., s. 566-567.

det krav att alla alternativ behöver undersökas och som är svårt att hinna fastställa under den korta tiden som finns till förfogande.¹⁵

1.4 Avgränsning

I denna uppsats kommer det enbart finnas ett fokus på otillåtna överlåtelse av offentliga byggnader och fastigheter till privata aktörer. Det innebär att det finns flera andra otillåtna stödåtgärder som kan vara av intresse att studera men på grund av omständigheterna kommer inga andra åtgärder som t.ex. borgensåtagande att tas upp i uppsatsens innehåll. Det är liknande till att uppsatsen inte kommer att analysera andra metoder som den rättsekonomiska metoden eller ta hänsyn till exploateringsprocessen.

1.5 Disposition

I 2 kapitlet kommer uppsatsen att undersöka de aktuella fördragsbestämmelserna om EU:s statsstödsregler och vad som anses vara otillåten åtgärd för att ge stöd, respektive vad för kriterier som måste uppfyllas för att åtgärden ska anses vara en stödåtgärd. Till detta kapitel finns det möjlighet till att få en generell bild av vad som är tillåten och otillåten statsstöd och vad som kan anses vara gränsen mellan dessa två begreppen. Detta kommer att undersökas enligt FEUF och rättspraxis från EU-domstolen. Här tillkommer bl.a. om Altmarkkriterierna och dess betydelse för kommuner och landsting gällande om EU:s konkurrensrätt. I kapitel 3 kommer den svenska rätten att analyseras och hur den gällande lagrummen från kommunallagen är tillämpningsbar i uppsatsens huvudsyfte. I 4 kapitlet kommer rättspraxis att tas upp och vad de har för betydelse utifrån svensk rätt perspektiv respektive utifrån EU-rätten. I 5 kapitlet kommer den rättsliga analysen och här kommer de aktuella frågeställningarna att besvaras och om hur Sverige har utvecklat sitt ställningstagande i flera uppmärksammade rättsfall som rör om överlåtelse av mark/fastigheter/lokal till privata aktörer. I 6 kapitlet kommer uppsatsen att avslutas med en diskussion angående om kommunernas och regionernas handlingsmöjligheter enligt kommunalrätten och statsstödsreglerna. Kapitlet kommer att avslutas med vad kan anses vara en möjlig väg inför framtida studier inom ämnet.

¹⁵ Bladini, F. (1995). "Den svenska konkurrensrätten - mål och inriktning" i *SvJT.*, s. 460-465.

1.6 Forskningsläget

Rättsläget kring statsstöd har analyserats utifrån olika perspektiv. När det kommer till statsstöd har EU-domstolen tagit ställning till vad som kan anses vara åtgärder som utförs som stöd. Forskningsläget i Sverige angående om EU:s statsstödsregler och dess påverkan på kommunernas/regionernas beslutfattande har inga stora nyheter eller som är aktuellt i den svenska doktrinen. När det kommer till frågan om kommuners kommunala kompetens respektive överlåtelse av marker eller byggnader har detta tagits upp i doktrin från Tobias Indén, Lena Dalman samt Jörgen Hettne och Linda Nyberg.

Tobias Indén har tagit upp om konsekvenserna med statsstöd och hur det kan påverka negativt strävan om en ökad ekonomisk tillväxt. Indén menar att den kommunala kompetensen ska verka för att inte ge näringsidkare enskild stöd och att i sammanhang med överlåtelse till underpris är detta område har haft stor inverkan av statsstödsreglerna. Indén tar upp att statsstödsfrågan har anknytning till den svenska lagen om tillämpningen av EU:s statsstödsregler. Förutom lagen om tillämpningen av EU:s statsstödsregler följer många de rekommendationer som kommissionen har tagit fram gällande om överlåtelse av offentliga marker och byggnader. Detta är ett verktyg som ska reducera antalet anmälningar och förtydliga gränsen mellan vad som är tillåten och otillåten stödåtgärd.¹⁶

Förutom Indén har Lena Dalman gjort kommentar om den nya lagen om tillämpningen av EU:s statsstödsregler. Enligt Dalman finns det två uppmärksammade rättsfall som har väckt frågan om att tolka ärendet utifrån EU:s statsstödsregler (RÅ 2010 ref. 119 (II) och RÅ 2010 ref. 100). Enligt Lena Dalman innebar domarna från RegR att det inte finns ett uttryckligt fall i svensk kontext som upphäver ett kommunalt beslut med hänvisning till att statsstödsreglerna har åsidosatts.¹⁷

Jörgen Hettne och Linda Nyberg har tidigare skrivit om statsstödsreglerna och om det kommunala självstyret. Bland annat kommer Hettne och Nyberg fram till att det kommunala självstyret har begränsats med anledning att statsstöds definitionen innefattar med att ge ut stöd

¹⁶ Indén, T. (2011). *EU:s statsstödsrätt: En introduktion*. Uppsala: Iustus förlag., s. 30, 32 och 130.

¹⁷ Dalman, Lena (2011). "Några reflektioner kring laglighetsprövning och EUF-fördragets regler om statligt stöd" i *Förvaltningsrättslig tidskrift.*, s. 597.

till enskilda näringsidkare som är aktiva på marknaden.¹⁸ Utifrån deras analys anser de att statsstödsreglerna dessutom har gett kommunerna nya handlingsmöjligheter, men hur statsstödsreglerna har påverkat kommunernas handlingskraft måste detta forskas mera om i framtiden. Avslutningsvis anser Hettne och Nyberg att otillåten statsstöd är en process som måste bedömas från fall till fall och att medvetenhetsgraden och kunskapen om stödåtgärder bland kommunerna kan komma att öka med den rådande utvecklingen inom unionen.¹⁹

I mer aktuell doktrin har statsstödsfrågan kommit att fokuseras på nya inriktningar: skatterättsligt och upphandlingsrättsligt. Detta har tagits upp i av Yvette Lind (skatterättsligt) och Johan Hedelin (upphandlingsrättsligt).

Enligt Yvette Lind har statsstödsfrågan kommit att analyseras utifrån ett skatterättsligt perspektiv med anledningen att EU-domstolen nyligen fann att selektiva skatteåtgärder kan omfattas av statsstödsreglerna.²⁰

Johan Hedelin tar upp i sin artikel att tillämpningen av EU:s statsstödsregler är i samspel med regelverket för upphandling och konkurrens, men det som är huvudsyftet är att analysera ifall regelverken är ändamålsmässigt i sin nuvarande upplägg och om regelverken kan understödja varandra på ett bättre sätt.²¹

Vad som kan förklara denna utveckling har få diskuterat men det finns de som har gjort en redogörelse om hur utvecklingen har utformats i Sverige sen medlemskapet i EU år 1994, däribland från Magnus Schmauch. Schmauch analyserade kommissionens behandlade av 200 svenska stödordningar mellan perioden 1995 - 2016 och redogör att det finns tre tydliga tendenser med den svenska stödordningen: (1) betydande ökning av antal ärenden gällande om miljöstöd och regionala stöd, (2) antalet anmälningar om tillämpning av undantagsförordning, och (3) antalet anmälningar om stödordning har ökat betydligt från året 2003 och framåt.²² Vad som kan förklara trenden i Sverige är att regeringen börjar först under början av 2000-talet ta allvarligt på stödordningen och anmäler de enskilda ärendena med hänvisning till tillämpningen

¹⁸ Hettne, Jörgen och Nyberg, Ida (2018). "EU:s statsstödspolitik och det kommunala självstyret" i *Statsvetenskapligt tidskrift*. 2018(5), s. 88-90.

¹⁹ Hettne, Jörgen och Nyberg, Ida (2018), s. 106-107.

²⁰ Lind, Y. (2018). "En holistisk analys av statsstödsreglernas tillämpning på det skatterättsliga området" i *ERT*. No. 2., s. 227-231.

²¹ Hedelin, J. (2018). "Statsstöd, upphandling och konkurrens" i *ERT*. No. 1, s. 33-35.

²² Schmauch, M. (2017). "Statsstöd i Sverige 1995-2016" i *ERT*. No. 4, s. 717.

av 8 kap. 7 § RF. En annan omständighet som ledde till ökandet av anmälningar tillkom när anmälningsförfarandet under 2010-talet förstärkte sin omfattning genom att bli en del av gruppundantagsförordningen.²³

²³ Schmauch, M. (2017), s. 717-718.

2 EU:s statsstödsregler

I artikel 107.1 FEUF finns de fyra kumulativa villkor som måste vara uppfyllda för att en offentlig åtgärd kan anses vara otillåten statsstöd och som ska omfattas av förbudet.²⁴

EU-domstolen (EUD) har vid flera tillfällen upprepat att en offentlig åtgärd kan endast anses som stöd när alla villkoren i artikel 107.1 FEUF (motsvarande till föregående artikel 87.1 EG-fördraget) är uppfyllda. EU-domstolen har även fastställt att otillåten statsstöd ska också anses utgöra som åtgärd när stödet innefattas av de samtliga villkor som står i artikel 107.1 FEUF.²⁵

Stödet innefattar:

- 1) gynnande av vissa företag eller produktion,
- 2) finansieras direkt eller indirekt genom offentliga medel,
- 3) snedvrider eller hota att snedvrider konkurrensen och
- 4) påverka handeln mellan medlemsstaterna.

Enligt det första kriteriet har EU-domstolen i flera rättsfall definierat att företag kan omfattas av samtliga juridiska former som bedriver ekonomisk verksamhet. Definitionen av ekonomisk verksamhet har flera kriterier och fastställts med att all verksamhet som kan erbjuda varor och tjänster på en viss marknad bedriver ekonomisk verksamhet. Därmed kan förening anses vara företag vid statsstödsbedömning om föreningen erbjuder varor eller tjänster på en viss marknad. Det andra kriteriet av definitionen för företag är att enheten inte är beroende till vinstsyftet, eftersom icke-vinstdrivna bolag eller enheter kan erbjuda varor och tjänster. Det tredje och sista kriteriet för denna definition är att en enhet kan bedömas vara antingen bedriva en ekonomisk eller en icke-ekonomisk verksamhet.²⁶

För det andra kumulativa kriteriet ska tillämpningen av artikel 107.1 FEUF skapa en ekonomisk fördel för företag som inte skulle få inom sin normala affärsverksamhet. Detta innebär att företaget skulle klara sig utan statligt ingripande. Det innebär att kriteriet ska bedömas utifrån ifall stödet hade inte beviljats och om stödets effekt på företaget är relevant.²⁷

²⁴ Artikel 107.1 i FEUF.

²⁵ De förenade målen C-20/15 P och C-21/15 P, p. 53, mål C-140/09, p. 31 och mål C-203/16 P, p. 82.

²⁶ Kommissionens tillkännagivande om begreppet statligt stöd som avses i artikel 107.1 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (2016/C 262/01) p. 7-15.

²⁷ Mål C-39/94 p. 60 och Mål C-342/96 p. 41.

För det tredje kumulativa kriteriet ska åtgärden ske av selektiv natur. Begreppet selektiv har två olika betydelser: regional och materiell selektivitet. Regional selektivitet definieras om när det är en begränsning av potentiella stödmottagare på grund av geografiska (regionala) grunder. Däremot kan det tilläggas att bedömningen om lokal och regional räckvidd endast har behandlat ärenden som berör skatteåtgärder.²⁸ Den materiella selektiviteten innebär att åtgärden endast gynnar en vissa (grupper av) företag eller vissa ekonomiska sektorer, likaväl som vissa medlemsländer. Dessutom innefattar kriteriet definitionen av att vissa företag missgynnas med åtgärder som kan hindra dem från att dra nytta av en åtgärd, däribland höga tröskelvärden för att dra nytta av skatteåtgärder (såsom skatteavdrag).²⁹ Förutom dessa två definitioner har EU-domstolen ansett i sin bedömning att selektivitetskriteriet kan även gälla om en åtgärd är av allmän ekonomisk-politisk åtgärd.³⁰

Det fjärde och sista kriteriet ska åtgärden väcka frågan om stödet kan påverka inverknings på handeln mellan medlemsländerna (samhandelskriteriet), det gäller för alla företag varken sig betydelsen av stödmottagarens ekonomiska och juridiska ställning. Kriteriet behöver inte ta hänsyn till kravet om att mottagaren inte direkt bedriver handel över gränserna, eftersom ett stöd kan innebära att utländska aktörer inte kan komma in på den lokala marknaden.³¹ Principen om påverkan av handel gäller även om företaget som får beviljad stöd bedriver sin handel genom att exportera sin hela produktion eller merparten av produktionen till tredjeländer (dvs. länder utanför unionen).³²

2.1 Undantag av förbudet för statsstöd

Det finns undantag till förbudet som är stadgade i artiklarna 107.2 och 107.3 FEUF.³³ Dvs. denna fördragsbestämmelse är den som reglerar de tillåtna statsstödsreglerna, och i den här delkapitlet kommer det finnas en möjlighet till att förstå vad som skiljer sig ifrån det tillåtna och otillåtna statsstödet. Det finns även möjlighet till att förstå vad kommuner och regioner kan få

²⁸ Mål C-88/03 p. 54-58 och de förenade målen C-428/06 och C-434/06 p. 45-48.

²⁹ I de förenade målen C-106/09 P och C-107/19 P p. 101-104.

³⁰ Mål C-75/97 p. 32, 34 och Mål C-143/99 p. 48.

³¹ Mål C-518/13 p. 65-68.

³² Mål C-494/06 P p. 62.

³³ Artikel 107.2 och 107.3 i FEUF.

beviljat som åtgärd och som inte strider mot förbudet mot statsstöd. Vad som är undantaget från huvudregeln är tillämpliga för exempelvis små och medelstora företag³⁴ och det finns andra kriterier om att åtgärd för stöd kan klassas som minimistöd (de minimis-stöd) och/eller sysselsättningsstöd.

Kommissionen har inte befogenhet om att definiera statligt stöd och därtill lika definitionen till undantag för statsstöd. Detta har lett till att kommissionen endast har bedömt undantagsreglerna i artikeln 108.3 FEUF att stödåtgärder ska vara förenlig med den inre marknaden eller om stödet av mindre betydelse överhuvudtaget ska anses vara statligt stöd.³⁵ Anmälningsskyldigheten för stöd av mindre betydelse har varit en diskussion inom EU eftersom vissa anser att denna bestämmelse strider mot lojalitetsplikten enligt artikel 4.3 FEU (Fördraget om Europeiska Unionen). Därmed har detta hamnat i diskussion om kommissionen har rätt till att ställa detta krav till medlemsländerna.³⁶

Enligt EU-rätten finns det finns tre stycken kriterier som kan klassas som tillåten stödåtgärd: minimis-stöd, gruppundantagsförordningen (däribland inräknat det så kallade genomförandeförbudet) och tjänster av allmänt ekonomiskt intresse (SGEI).

Det första kriteriet som är ett undantag är minimistöd. Det innebär att kommuner och landsting har rätt att besluta om att bevilja åtgärder som stöd, men dessa åtgärder måste ha ett stödtag som motsvara 200 000 euro (bidragsekvivalent) under en period om tre beskattningsår.³⁷

Det andra kriteriet som kan undantas från förbudet i artikel 107.1 FEUF är Gruppundantagsförordningen (som också är kallad GBER). Enligt artikel 108.4 FEUF tillkommer det ett antal åtgärder som undantas från anmälningsskyldigheten: små och medelstora företag, stöd till forskning och utveckling, stöd till miljöskydd, stöd till sysselsättning och utbildning samt beviljande av regionalstöd. Dessa undantag har därefter utvidgats och berör även vid avhjälpning av skador från naturkatastrofer, bevarande kulturarv och stöd till infrastrukturprojekt.³⁸ Förordningen har som syfte med att möjliggöra en bättre prioritering av

³⁴ Artikel 17.1 i Kommissionens förordning (EU) nr. 1407/2013 om stöd av mindre betydelse.

³⁵ Carlquist, M. (2016). "Är stöd av mindre betydelse statligt stöd?" i *SvJT.*, s. 322.

³⁶ Carlquist, M. (2016)., s. 326-327.

³⁷ Artikel 3.1 och 3.2 i Kommissionens förordning (EU) nr. 1407/2013 om stöd av mindre betydelse.

³⁸ Kommissionens förordning (EU) nr 651/2014 genom vilken vissa kategorier av stöd förklaras förenliga med den inre marknaden enligt artiklarna 107 och 108 i fördraget., p. 1.

tillämpningen av reglerna för statligt stöd utan att det påverkar medlemsländernas institutionella befogenheter. I enlighet med proportionalitetsprincipen kommer undantagen i förordningen inte påverka syftet med vad som anses nödvändigt för att uppnå målen med statsstödsreglerna.³⁹ Som tillägg till det andra kriteriet finns det så kallade genomförandeförbudet som kan anses vara ett undantag från stadgan i artikel 107.1 FEUF. Detta undantag finns i artikel 108.3 FEUF. Enligt bestämmelsen för genomförandeförbudet ska en kommun eller en region anmäla till Europeiska kommissionen innan de genomför åtgärden som uppfyller samtliga kriterier i artikel 107.1 FEUF. Därmed är det upp till kommissionen att godkänna stödet och om åtgärden är förenlig med den inre marknaden, detta innebär att kommunerna och regionerna har en skyldighet om att anmäla (tidigare benämnt som att notifiera) detta till kommissionen. Under de nuvarande reglerna är det fastställt att om en kommun eller en region inte anmäler stödet till Europeiska kommissionen eller genomför åtgärden innan kommissionen hinner fatta ett beslut ska åtgärden anses vara otillåten.⁴⁰

Det tredje undantagskriteriet är SGEI (“Services of General Economic Interest” översatt till “tjänster av allmänt ekonomiskt intresse”), och detta innebär att vissa allmännyttiga tjänster kan rikta sig till medborgare där offentlig finansiering är nödvändig. Kommissionen har i sin förordning antytt att det ska vara tillåtet att bevilja stöd till företag som bedriver tjänster av allmänt ekonomiskt intresse. Dessutom ska företaget inte påverka handeln mellan medlemsländerna eller/och inte snedvrider eller hotar att snedvrider konkurrensen. Med de ovanstående motiveringen från kommissionen är det tillåtet att företag med allmänt ekonomiskt intresse har rätt till högst 500 000 euro under en period av tre beskattningsår. Inom denna sektorn infaller det att företaget är av lokal karaktär.⁴¹ Enligt Upphandlingsmyndigheten kan sådana tjänster innefatta tillhandahållande för sociala behov, sociala bostadssubventioner eller tjänster för vård till socialt utsatta grupper.⁴²

³⁹ Kommissionens förordning (EU) nr 651/2014., p. 2-3, 5-7.

⁴⁰ Artikel 3 i Rådets förordningen (EG) nr 659/1999 om tillämpningsföreskrifter för artikel 93 i EG-fördraget, 1 § andra stycket i lag (2013:88) om tillämpningen av Europeiska unionens statsstödsregler.

⁴¹ Kommissionens förordning (EU) nr 360/2012 om tillämpningen av artiklarna 107 och 108 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt på stöd av mindre betydelse som beviljas företag som tillhandahåller tjänster av allmänt ekonomiskt intresse., p. 4.

⁴² Upphandlingsmyndigheten (2019). “Villkoren i SGEI-beslutet”.

2.2 Kommissionens definition om överlåtelse av offentliga marker och byggnader

Förutom att det finns riktlinjer om hur EU:s statsstödsregler ska vara tillämplade för att bedöma ifall en stödåtgärd är otillåten eller tillåten ska det tilläggas att kommissionen har tagit ett beslut om vad som ska definieras vid försäljning av offentlig mark eller byggnad. Kommissionen ansåg att flera fall har tillkommit för granskning och har därmed i sitt beslut från 1997 definierat att de två principer som ska vägleda medlemsländerna i bedömningen om en överlåtelse ska anses vara otillåten statlig stöd till köparna.⁴³

Meddelandet från kommissionen har som syfte med att utesluta tillkomsten av statligt stöd, vilka typer av överlåtelser ska anmälas till kommissionen och hur ett klagomål ska processeras. Denna vägledning ska inte anses gälla för förvärv eller uthyrning av mark och byggnader. De två vägledande principerna som kommissionen tar upp är överlåtelse genom villkorslöst anbudsförfarande och överlåtelse utan villkorslöst anbudsförfarande.

Principen om överlåtelse genom villkorslöst anbudsförfarande ska anses vara tillåten när överlåtelser av offentlig mark eller byggnad har vederbörligen offentliggjorts och att processen har varit öppen. Kommissionen har ansett att ett anbud är vederbörligt offentligt när den har under en rimlig tidsperiod blivit tillkännagiven för tilltänkta köpare via inhemsk press, fastighetsmäklare och andra tillämpliga publikationer.⁴⁴ Om överlåtelser av mark eller byggnad ska locka internationella investerare ska även denna tillkännagivande ske via fastighetsmäklare som vänder sig till kunder i Europa eller internationellt.⁴⁵ Ett erbjudande anses vara villkorslöst när alla köpare får ha rätt till att lägga ett anbud för att förvärva marken och att använda den till sitt egna syfte. Det innebär däremot att det kan ske inskränkningar för att förhindra olägligheter för allmänheten, att värna om miljön eller att undvika framkomsten av spekulationsanbud.⁴⁶

Kommissionen anser att en överlåtelse kan innefatta statligt stöd om det framkommer en annan

⁴³ Kommissionens meddelande om inlag av stöd vid statlig myndigheters försäljning av mark och byggnader (97/C 209/03), s. 1.

⁴⁴ 97/C 209/03, p. 1 a.

⁴⁵ 97/C 209/03, p. 1 a.

⁴⁶ Kommissionens meddelande (97/C 209/03), p. 1 b.

metod i värderingen, t.ex. via en redovisningsändamål eller att tillhandahålla ett lägre utgångsbud.⁴⁷

Den andra principen är överlåtelse utan villkorslöst anbudsförfarande, en princip som innefattar en oberoende expertvärdering. Kriteriet ska vara uppfyllt för att undvika förekomsten av statligt stöd, däremot innebär det att den offentliga myndigheten ska använda sig av opartiska värderingsmän eller av flera opartiska värderingsmän för att fastställa marknadsvärdet. Det fastställda marknadspriset ska motsvara det lägsta anskaffningspriset.⁴⁸ Däremot finns det ett tillägg vid händelse om den offentliga myndigheten tidigare har förvärvat marken eller byggnaden. Förvärvsinkomsterna är en riktlinje för marknadsvärdet och om en överlåtelse av fastigheten eller marken sker tre år efter förvärvet måste beloppet inte understiga de ursprungliga kostnaderna.⁴⁹

2.3 EU-domstolen

EU-domstolen har under åren tagit ställning i flera uppmärksammade rättsfall som har väckt frågan om statsstöd. Två av dessa rättsfallen är gällande om kommunernas och landstingens roll i samhället och om dessa instanser ska anses vara en del av medlemsstaten, mål 248/84 och mål C-482/99. Dessutom finns det en dom från mål C-189/99 när domstolen bedömer vad definitionen överföring av statliga medel kan tolkas och vad för åtgärder kan innefattas.

I mål 248/84 prövade EU-domstolen en tolkningsfråga angående om definitionen av statsstöd enligt artikel 107.1 FEUF och det framkommer att kommun och landsting/region ska jämföras med medlemsland. Rättsfallet som handlade om att åtgärder som innefattar regionalstöd i en tysk delstat avgjordes med att EU-domstolen fann att ett kommunalt beslut som innehåller en åtgärd som innefattar kommunala medel ska anses utgöra statligt stöd.⁵⁰

EU-domstolen gör en liknande bedömning i mål C-482/99, gällande Frankrike mot kommissionen. Domstolen tolkar återigen vad som innefattas i definitionen om "staten". EU-domstolen kommer fram i tolkandet att statliga myndigheter kan anses även vara regionala

⁴⁷ Kommissionens meddelande (97/C 209/03), p. 1.

⁴⁸ Kommissionens meddelande (97/C 209/03), p. 2 a.

⁴⁹ Kommissionens meddelande (97/C 209/03), p. 2 d.

⁵⁰ Mål 248/84 p. 17.

eller lokala offentliga organ, t.ex. kommuner och landstingen/regioner. Åtgärder som kan anses vara otillåten stöd eller att ge förmåner behöver dessutom inte beviljas direkt av staten, utan kan även beviljas av statliga eller kommunala ägda företag. Privat eller offentlig organ kan även bevilja förmåner om de har utsetts av staten.⁵¹

EU-domstolen har i ett antal rättsfall bedömt att definitionen “statligt stöd” inte enbart kan innefatta åtgärder som bidrag. Stöd ska i definitionen på olika sätt leda till att företaget får minskade kostnader som normalt hade belastat företaget. En överföring har bedömts att vara liknande i bedömningen av definitionen till stöd och anses vara åtgärder som medför att ett företag undgår från kostnader som de annars hade varit tvungna att bära. EU-domstolen bedömer att sådana åtgärder kan vara exempelvis direkta bidrag, räntesubventioner, borgensåtaganden, försäljning av statligt egendom till underpris, förmånliga lån och avstående från fordringar. EU-domstolen har fastslagit i sin definition att begreppet “statligt stöd” ska även innefatta också skattelättnader och investeringar med offentliga medel som görs när privata investerare inte skulle ha investerat.⁵² EU-domstolen gör även gällande att de nationella domstolarna har lika rätt som kommissionen att definiera vad som innefattas av begreppet “statligt stöd”.⁵³ Däremot anser domstolen att definitionen “offentlig stöd” ska klassas som statligt stöd bara om åtgärden visar sig ha selektiv fördel och att det gynnar vissa företag eller viss produktion eller om åtgärden till motsats av allmän åtgärd inte omfattas i artikel 107.1 FEUF. Stödet måste snedvrیدا konkurrensen eller hota om att snedvrیدا konkurrensen, samt att det påverkar handeln mellan medlemsländerna.⁵⁴

EU-domstolen har även gjort ett tolkande angående när en åtgärd kan innebära en överföring av statliga medel. I mål C-189/91, gällande Petra Kirsammer-Hack, och mål C-83/98 P, gällande Frankrike mot Ladbroke Racing och Kommissionen, bedömde EU-domstolen att definitionen om överföring ska tolkas mycket vidsträckt och att överföring inte enbart innefattar direkt överföringar av offentliga medel eller köp från företag till överpris.⁵⁵

⁵¹ Mål C-482/99 p. 51-57.

⁵² Mål C-308/01 p. 69 och 2016/C 262/01 p. 48-51.

⁵³ Mål 78/76 p. 14.

⁵⁴ Förenade målen C-393/04 och C-41/05 p. 33-36.

⁵⁵ Mål C-189/91 p. 16 och mål C-83/98 P p. 48-51.

2.4 Altmarkkriterierna

EU-domstolen har i ett flertal domar valt att ta ställning när det gäller om EU:s statsstödsregler, men den dom som skulle bli en vägledande rättspraxis tillkom från Altmark-målet. Rättsfallet ledde till att EU-domstolen fastställde de så kallade Altmarkkriterierna. För att en åtgärd ska vara tillåten stöd bör samtliga kriterier vara uppfyllda när ett ärende ska bedöma ersättningen för tillhandahållandet av allmännyttiga tjänster. Skulle något av kriterierna inte anses vara uppfyllt, ska åtgärden klassas som statligt stöd enligt artiklarna 107 och 108 FEUF.⁵⁶ I målet hade EU-domstolen prövat om ersättning till ett tyskt bussbolag för att bedriva kollektivtrafik, i en liten ort i Tyskland, och om åtgärden var ett otillåtet statsstöd. EU-domstolen fastställde de fyra kumulativa kriterierna som förutsatte när allmännyttiga tjänster inte kan anses vara statsstöd, dvs. tillåten åtgärd för stöd. Om alla fyra kriterier från Altmarkmålet är närvarande i ett rättsfall anses det vara en del av gynnandekriteriet i artikel 107.1 FEUF och ska tolkas med att allmännyttiga tjänster inte behöver innebära fördelar för mottagaren. Däremot är det av vikt med att en fördel till mottagaren även kan vara att ingripandet reducerar den ekonomiska bördan. I denna bedömningen innebär det att åtgärder inte ska beaktas som statsstöd om det inte är bevisat att det finns en fördel och att effekten på företaget förbättras till följd av statligt ingripande.⁵⁷

Altmarkkriterierna består av att:

- 1) Det mottagande företaget faktiskt ha ålagts skyldigheten att tillhandahålla allmännyttiga tjänster, skyldigheterna för detta tillhandahållande ska tydligt definieras.⁵⁸
- 2) Ersättningen för tjänsterna ska ha tidigare beräknats och fastställt i förväg på ett objektiva och öppet sätt.⁵⁹
- 3) Ersättningen för tjänsten får inte överstiga vad som krävs för att täcka hela eller delar av de kostnader som har uppkommit i samband med tillhandahållandet, och att priserna tar hänsyn till de intäkter som har erhållits på grundval av fullgörandet av sina skyldigheter.

60

⁵⁶ Hettne, Jörgen (2012). "Kommunal affärsverksamhet i EU-rättslig belysning" i *ERT*. No 2., s. 236-237.

⁵⁷ Kommissionens beslut om tillämpningen av artikel 106.2 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt på statligt stöd i form av ersättning för allmännyttiga tjänster som beviljas vissa företag som fått i uppdrag att tillhandahålla tjänster av allmänt ekonomiskt intresse (2012/21/EU), p. 4-5.

⁵⁸ Mål C-280/00 p. 87.

⁵⁹ Mål C-280/00 p. 90-91.

⁶⁰ Mål C-280/00 p. 92.

- 4) Företaget som ges ansvaret att för att tillhandahålla de allmännyttiga tjänsterna ska inte ha valts ut efter ett offentligt upphandlingsförfarande. Om ett företag väljs utan att ta hänsyn till upphandlingsförfarandet ska den utvalda anbudsgivaren tillhandahålla de allmännyttiga tjänsterna för lägsta kostnad till allmänheten. Ersättningen ska i sådan fall motsvara den genomsnittliga kostnaden ett välskött företag hade erhållit vid skyldigheten att tillhandahålla tjänsten.⁶¹

Enligt EU-domstolens domskäl i Altmark-målet innebär det fjärde kriteriet att ett upphandlingsförfarande kan ha negativa effekter på de aktörer som vill tillhandahålla ansvaret för de allmännyttiga tjänsterna. Med anledning av domen i Altmarkmålet har kommissionen beskrivit sin syn på vilka de upphandlingsförfaranden som kan anses uppfylla det fjärde kriteriet. Det finns en beskrivning som antyder att ett öppet eller selektivt förfarande som inte hindrar andra intresserade aktörer att lämna anbud kan uppfylla det fjärde Altmarkkriteriet.⁶²

Ett fenomen som har tillkommit i Sverige är så kallat "kommunalblindhet". Där tillika har det lett till att lokala och regionala beslutsfattare har antytt att EU-rätten inte tar hänsyn till lokala behov.⁶³ Detta har lett till att kommissionen har tagit beslut att ta nya rättsakter som är förankrade till Altmarkkriterierna. År 2012 infördes ett ny regelpaket och det blev tillåtet för kommuner och regioner med att ta ut de minimis-stöd, en åtgärd som klassas som tillåtet statsstöd för att finansiera allmännyttiga tjänster.⁶⁴

Därmed finns det undantag om vad som kan definieras som tjänst av allmänt ekonomiskt intresse och kan anses vara tillåten statsstöd (enligt artikel 108.3 FEUF), detta om åtgärderna kan anses vara förenliga med bestämmelsen i artikel 106.2 FEUF. Det som endast prövas ifall åtgärden ska anses som statsstöd är ifall kommissionen anser att medlemsländernas rättspraxis har gjort uppenbara fel i klassificeringen av definitionen.⁶⁵

Enligt kommissionens tillkännagivande om begreppet statligt stöd från 2016 anses ett

⁶¹ Mål C-280/00 p. 93.

⁶² Kommissionens beslut (2012/21/EU), p. 4-5.

⁶³ Hettne, Jörgen (2012), s. 228.

⁶⁴ Hettne, Jörgen (2012), s. 237-242.

⁶⁵ Kommissionens beslut om tillämpningen av artikel 106.2 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt på statligt stöd i form av ersättning för allmännyttiga tjänster som beviljas vissa företag som fått i uppdrag att tillhandahålla tjänster av allmänt ekonomiskt intresse (K(2011) 9380), p. 7-9.

upphandlingsförfarande som endast har lett till ett anbud under de förutsättningar som har varit tillgängliga. Det andra kravet innefattar att det avtalsmässiga priset är marknadsmässigt och därmed ska anbudet uteslutas från att väcka frågan om statsstöd. Det krav som ställs är att upphandlaren kan på annat sätt än utifrån avtalet bevisa att det inkomna anbudet säkerställs att vara ett konkurrensmässigt till det som motsvarar marknadspriset.⁶⁶ Det innebär att om en offentligt upphandlingsavtal ska vara transparent och icke-diskriminerande.

De fyra Altmarkkriterierna skulle därefter ha stor betydelse för bland annat kommuner och regioner, speciellt när det kommer till det fjärde kriteriet. Kommissionen har fastställt i sitt tillkännagivande att en kommun eller en region måste antingen:

- Veta vilka kostnader ett genomsnittlig välskött företag skulle ha för att utföra samma tjänster eller,⁶⁷
- Välja det företag som tillhandahåller uppdraget att utföra tjänsten efter ett offentligt upphandlingsförfarande.⁶⁸

⁶⁶ Kommissionens tillkännagivande (2016/C 262/01), p. 70.

⁶⁷ Kommissionens tillkännagivande (2016/C 262/01), p. 70

⁶⁸ Kommissionens tillkännagivande (2016/C 262/01), p. 70.

3 Den kommunala kompetensen gällande statsstöd

Frågan om kommunernas och landstingens roll i samhällsutvecklingen har förändrat under en stor tidsperiod. Från 1862 års principer om den kommunala självstyrelsen, har staten valt att begränsa kommunernas och landstingens befogenheter. Statens begränsningar av den kommunala självbestämmanderätten har förändrats under århundraden, däremot har gränsen mellan det offentliga och det privata blivit otydlig.⁶⁹

I Kommunallagen (2017:725) finns det regleringar som kan anses vara av parallell tillämpning till artikeln 107.1 FEUF.⁷⁰ Sen Sverige gick med i EU, har kommunerna och landstingen [regionerna] fått ytterligare regler att förhålla sig till, däribland EU:s konkurrensregler och andra inre marknadsregler. Enligt artikel 107.1 FEUF kan en kommun eller/och en region utföra en åtgärd som kan anses vara otillåten stöd utifrån samhandelskriteriet eller om åtgärden är direkt/indirekt selektiv. EU-rätten är mer extensiv i tolkandet i jämförelse med 2 kap. 8 § KomL. Dessutom finns det skillnader mellan bestämmelserna eftersom kommunalrätten inte uttryckligen nämner en definition till beloppsgräns och därmed vad som är försumbart stöd.⁷¹

Frågan om upphävande av kommunala beslut angående om statsstöd har varit en aktuell fråga i Sverige. Innan Sverige ändrade lagen gällande om återbetalning av statsstöd reglerades frågan i lagen (1994:1845) om tillämpning av Europeiska unionens statsstödsregler. Den tidigare lagen skulle anses vara aktuell vid eventuell händelse om kommissionen eller EU-domstolen har funnit att en kommun eller ett landsting lämnat ett stöd som står i strid med artikel 107.1 FEUF. Den svenska regeringen hade då möjlighet att upphäva ett kommunalt stödbeslut, enligt dess bestämmelse i 10 kap. 15 § i 1990 års kommunallag (denna bestämmelse motsvarar dagens 13 kap. 2 § KomL).⁷²

Det innebär att ett företag kan ansöka om laglighetsprövning enligt 13 kap. KomL för att ingripa mot ett otillåtet kommunalt beslut. Dock gick det att hänvisa till stöd med 13 kap. KomL om det är en förutsättning att det gynnade företaget har fast egendom i den berörda kommunen

⁶⁹ Prop. 1990/91:117 s. 22 ff.

⁷⁰ Prop. 2008/09:21 s. 52-54.

⁷¹ Prop. 2008/09:21 s. 53-54.

⁷² SOU 2015:24 s. 388.

eller kan bringa någon fysisk person som är folkbokförd i kommunen. Däremot hade den dåvarande bestämmelsen om laglighetsprövning i 10 kap. 15 § i 1990 års kommunallag inte ansetts vara tillräcklig. Det enda krav som ställdes gällande rättelse av verkställighet skulle "rättas i den utsträckning som det är möjligt".⁷³ Eftersom bestämmelserna om återbetalning inte ansågs vara tillräckliga införde Sverige lagen (2013:388) om tillämpning av Europeiska unionens statsstödsregler. Enligt den nya lagen skulle den som har lämnat otillåten statsstöd, och som står i strid med genomförandeförbudet i artikel 108.3 FEUF, återkräva stödet och den som har tagit emot stödet ska betala tillbaka stödet.⁷⁴

Enligt 2 kap. 1 § KomL har kommunerna och regionerna kommunala befogenheter att själva ta hand om angelägenheter av allmänt intresse som har anknytning till kommunens eller lands-/regionens område. Däremot när det kommer till åtgärder som kan anses vara stöd kan frågan väcka undran om åtgärden kan vara individuellt inriktat stöd. Skulle sådan fråga väckas återges det i 2 kap. 8 § 2 st. KomL att det finns ett förbud för kommuner och regioner att ge individuellt inriktat stöd till enskilda näringsidkare.⁷⁵ Enligt förarbeten och från svensk rättspraxis går det att utläsa kommunallagens bestämmelser med att lagrummen ska tolkas genom att ingen kommun eller region får ge bort eller sälja egendom, ideella rättigheter m.m. under marknadsvärde. Detta gäller även i ärenden som innebär gällande att försäljning eller uthyrning av fastigheter, inventarier och liknande ska genomföras med hänsyn till marknadsvärdet. Skulle en kommun eller en region få sådan ersättning som motsvarar marknadsvärdet har kommunen/regionen inte orsakat någon ekonomisk skada och den enskilde har inte gjort någon ekonomisk vinst. Därmed ska kommuner/regioner inte göra en förmögenhetsöverföring till en enskild. Principen utgår också från att den enskilde inte förvärvar en ersättning med ett ekonomiskt värde som motsvarar förvärvet.⁷⁶

Varje medlem i en kommun eller en region har rätt att få laglighetspröva ett beslutfattande ärende från kommunfullmäktige eller regionfullmäktige. Det innebär att om en medlem i en kommun eller en region anser att ett beslut strider mot en annan lag eller annan

⁷³ SOU 2015:24 s. 388.

⁷⁴ SOU 2015:24 s. 388-389.

⁷⁵ Lundin, Olle (2015). *Maktutövning under lagarna? - En ESO-rapport om trotsiga kommuner*. Stockholm: Finansdepartementet., s. 22-27.

⁷⁶ Lundin, Olle (2015)., s. 22, 25-26.

författning, enligt 13 kap. 8 § 4 p. KomL, kan beslutet överklagas och som kan leda till att det överklagande beslutet kan upphävas.⁷⁷

3.1 Den kommunala självbestämmanderätten

Det kommunala självstyret är en princip som är inskriven i en av de fyra grundlagarna i Sverige, regeringsformen (1 kap. 1 § 2 st. RF). Begreppet har bland annat nämnts i förarbeten till ändringen av 1990 års kommunallag.⁷⁸ Däremot har det inte framkommit hur begreppet “kommunal självstyre” ska definieras i vare sig regeringsformen eller kommunallagen.⁷⁹

Definitionen för kommunal självstyre är både en statsvetenskaplig och juridisk svårdefinierade begrepp och den mest använda definitionen är utifrån ett lagstiftningsperspektiv. Utifrån förarbeten till 1990 års kommunallag finns det en definition att självstyre begreppet tillämpas utifrån en lämplighetsbedömning. Det finns fortsatta oklarheter med det kommunala självstyret, vilket kan därmed leda till att kommunerna kan uppleva inskränkningar från riksdagens lagstiftning.⁸⁰ Däremot finns det andra begrepp som har kunnat preciseras och det är om kommunala kompetensen. Enligt Olle Lundin och Tom Madell är kommunallagen en reglering för kommunerna och regionerna och att de är offentligrättslig juridisk person. Den kommunala kompetensen har i förarbeten slagit fast att kommuner inte kan ge stöd till enskild näringsidkare men att det kommunala stödet bör undersökas utifrån arbetets inriktning, omfattning och allmänna betydelse för kommunens utvecklingsarbete.⁸¹

Enligt förarbetena till regeringsformen finns det motivering med att det kommunala självstyret ska samverka med staten för att uppnå gemensamma samhällliga mål. Därmed har det funnit en svår bedömning vid utformandet av 1973 års regeringsform att sätta gränser i grundlagen kring det kommunala självstyret. Kommunerna har därmed fått möjligheten att få fria handlingsfrihet och att de få innefatta särskild kompetens gällande särskild åläggande angelägenheter. Det innebar att den kommunala självbestämmanderätten skulle få innefattas med en kommunal initiativrätt och att denna princip skulle innefattas i 1 kap. 7 § RF (motsvarar

⁷⁷ Lundin, Olle (2015), s. 36-39.

⁷⁸ Prop. 2001/02:80 s. 73.

⁷⁹ SOU 2007:93 s. 43.

⁸⁰ Torngren, H. (2008). “Den kommunala självstyrelsen ur ett rättsligt perspektiv” i *FRT*. No. 1, s. 39-41, 43, 58-61.

⁸¹ Lundin, O. och Madell, T. (2018), s. 46-48.

dåvarande 1 kap. 5 § RF).⁸² Principen om det kommunala självstyret återkommer i regeringsformen, däribland i 14 kap. 2 § RF, som återger bestämmelsen att kommunerna och regionerna sköter de lokala och regionala angelägenheterna av allmänt intresse. Det innebär att all kommunal verksamhet (den fria sektorn) ska anses vara en del av det kommunala självstyret och inte enbart den verksamhet som är grundad i kommunallagen. Förarbetena framgår med att all kommunal verksamhet kan gälla den verksamhet som följer annan lag (den specialreglerade sektorn). Det ska däremot tilläggas att den nya formuleringen inte innebär att den kommunala självstyrelsen utvidgas.⁸³

Enligt förarbeten till 1997 års lag om statligt stöd till kommuner och landsting med betalningssvårigheter har den särskilda utredaren tagit hänsyn till det kommunala självstyret. Utredaren anser att den tidigare kommunallagen (1977:179) har bestämmelser som inskränker den kommunala självbestämmanderätten och att dessa föreskrifter kan anses stå stridande mot 1 kap. 7 § RF. Utredaren gör därmed en ny tolkning i inskränkningen för självbestämmanderätten och finner att kommunerna och landstingen [regionerna] ska kunna "fullgöra sina förpliktelser på ett sådant sätt att kommunen blivit ur stånd att fullgöra sina förpliktelser bör det ligga i kommunfullmäktiges befogenhet att underkasta kommunen vissa villkor som ställs upp för att staten skall bistå kommunen i ekonomiskt avseende". Inskränkningarna för den kommunala besluträtten skulle därmed inte anses stå i strid med grundlagsbestämmelserna.⁸⁴ Enligt utredaren ska statsstöd kunna tillåtas om en kommun får godkännande av staten. Kommunen kunde därmed besluta om att uppta lån, ingående av borgen och anskaffning av anläggningstillgångar. Dessa lagstiftningsärenden kan inte anses vara ifrågasättande av reglerna som är förenliga med principen om den kommunala självstyrelsen. Utredaren finner därmed att denna underställningsplikt inte utgör ett intrång i den kommunala självstyrelsen.⁸⁵

⁸² SOU 2007:93, s. 24-25.

⁸³ Prop. 2009/10:80 s. 211.

⁸⁴ SOU 1996:12 s. 27.

⁸⁵ SOU 1996:12 s. 33.

4 Rättspraxis gällande statsstöd

Sveriges konkurrensrätt har varit under stor förändring sen landet gick med i EU, men när det kommer till kommunalrättens bestämmelser för det enskilda stödet för näringsidkare har den svenska lagstiftningen gjort en stor förändrad syn på åtgärder som kan anses vara otillåten stöd. De rättsfall som efter medlemskapet togs upp av RegR, har i största utsträckningen valt att tolka ärendet utifrån kommunalrätten och inte med hänvisning till att åtgärden strider mot EU:s statsstödsregler. Därför kommer det inledningsvis att bli en genomgång genom tiden hur RegR har valt att tolka flera avgöranden som har kommit att påverka kommunernas beslutsfattande.

De rättsfall som har prövats för laglighetsprövning och som under processen har väckt frågan om ett politiskt beslut strider mot statsstödsreglerna är Karlskronafallet, Årjängsfallet och RÅ 2010 ref. 100 (gällande om avknoppning).

4.1 Karlskronafallet

Karlskrona kommunfullmäktige hade i ett politiskt beslutat att godkänna ett avtal angående om fastighetsöverlåtelse till NCC Construction Sverige AB. Beslutet överklagades med motiveringen att beslutet stred mot förbudet mot stöd till enskilda näringsidkare och EU:s statsstödsregler. Klagande ansåg att det fanns en andra anbud på fastigheten och att denna anbud avvisades av kommunen.⁸⁶

Enligt länsrätten i Blekinge gick det att pröva beslutet utifrån en laglighetsprövning och Länsrätten gjorde bedömningen att kommunen har gett ett otillåtet stöd till NCC. Detta beror på att det andra anbud var närmare marknadsvärdet för fastigheten. Med avtalet som Karlskrona kommun och NCC hade godkänt var köpeskillingen drygt 2 miljoner kronor under marknadsvärdet. När det kommer till bedömningen av statsstödsreglerna, ansåg länsrätten sig inte var behörig att fastställa om stödet är förenligt med unionens bestämmelser om statsstöd.⁸⁷

Karlskrona kommun överklagade länsrättens beslut till kammarrätten i Jönköping. KamR gjorde bedömningen att kommunen har brutit mot unionens bestämmelser om statsstöd och anmälningsskyldigheten. Eftersom köpeskillingen var under marknadsvärdet anses detta vara en

⁸⁶ RÅ 2010 ref. 119 (I).

⁸⁷ RÅ 2010 ref. 119 (I).

otillåten statsstöd och som går emot de riktlinjer som togs fram av kommissionens riktlinjer. Kommunfullmäktiges beslut anses vara otillåten och överklagandet avslås.⁸⁸

RegR gör liknande bedömning att Karlskrona kommun inte har bevisat att avtalet inte är otillåten stöd. RegR valde däremot att bedöma frågan om otillåten stöd utifrån kommunalrätten och beslutade att avtalet mellan kommunen och NCC ska upphävas. Däremot fann inte RegR några skäl till att undersöka ärendet utifrån EU-rätten.⁸⁹

4.2 Årjängsfallet

Årjängs kommun hade i det aktuella rättsfallet genomfört en överlåtelse av fastighet medan kommunen samtidigt förvärvaren en annan fastighet. Beslutet från kommunfullmäktige skulle överklagas med motiveringen att det var otillåten stöd till enskild näringsidkare samt att det stred mot annan lag, i detta fall EU:s statsstödsregler.⁹⁰

Länsrätten i Värmlands län gjorde i sin bedömning att statsstödsreglerna inte kunde vara tillämplig eftersom marknadsvärdet inte hade väsentligt överstigit försäljningspriset. Den första frågan som bedömdes var fastigheten som kommunen sålde till det privata företaget. Pga. kommunen inte hade tidigare fastställt värdet på fastigheterna hade en tredje part gjort en egen värdering av gården. Den tredje parten, Svenska Gårdar, fann i sin värdering att försäljningspriset inte skiljde sig mer än 50 000 SEK från det ursprungliga marknadsvärdet. Kommunen sålde fastigheten för 600 000 SEK, när fastigheten egentligen var värderad till 650 000 SEK. Förutom denna bedömningen fanns det endast ett anbud och därmed ska marknadspriset inte bestrida EU:s statsstödsregler. När det kommer till den andra frågan, dvs. kommunens köp av fastigheten, ansåg länsrätten att värderingen av fastigheten var högre än marknadspriset. Klagande har inte kunnat redogöra om värderingen är felaktig och länsrätten fann att köpet inte hade gynnat den enskilde näringsidkaren. Därmed avslogs överklagandet av länsrätten.⁹¹

Domen från länsrätten skulle överklagas och tas upp av Kammarrätten i Göteborg som

⁸⁸ RÅ 2010 ref. 119 (I).

⁸⁹ RÅ 2010 ref. 119 (I).

⁹⁰ RÅ 2010 ref. 119 (II).

⁹¹ RÅ 2010 ref. 119 (II).

gjorde en annan bedömning i jämförelse med länsrätten. KamR ansåg att EU:s statsstödsregler var tillämpliga eftersom kommunen ansåg ha varit bristfälliga i notifieringen till kommissionen, och att inte ha följt de riktlinjer som kommissionen har tagit fram gällande överlåtelse av offentlig mark eller byggnad.⁹²

När domen från KamR var det upp till RegR att göra en bedömning i rättsärendet. Enligt RegR:s bedömning ansågs det politiska beslutet ha varit i strid med bestämmelsen om otillåten stöd till enskild näringsidkare. RegR gjorde i sin bedömning att kommunen inte har följt kommissionens riktlinjer angående om att tillsätta en oberoende expertvärdering. RegR gjorde bedömningen att det är kommunalrätten som ska tillämpas vid prövning av laglighetsprövning och att beslutet ska upphävas på de grunder som anges i 13 kap. 2 § KomL.⁹³ RegR gjorde bedömningen att EU-rätten kan godtas i inhemsk processrätt men att reglerna inte får vara mindre förmånliga till de regler som till förfogande är gällande till liknande nationella situationer (likvärdighetsprincipen). Dessutom ansåg RegR att bedömningen i rättsfallet ska ta hänsyn till effektivitetsprincipen, vilket innebär att statsstödsreglerna gör det omöjligt eller orimligt svårt att utöva rättigheterna inom unionsrätten.⁹⁴ Därmed ansåg RegR att bevisbördan infaller i ramen för en laglighetsprövning inom kommunalrätten och att EU-rätten inte är tillämplig i bedömningen.⁹⁵

4.3 RÅ 2010 ref. 100

Det tredje målet som har väckt frågan om EU:s statsstödsregler är ett politiskt beslut som fattades av Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd i Stockholms kommun med anledning till avveckling av viss hemtjänstverksamhet. Beslutet ledde till att stadsdelsnämnden sålde inventarier som tillhörande till den avvecklade verksamheten och gjorde en avknoppning av befintlig lokal som har tillhört verksamheten. Detta ledde till att klagande överklagade beslutet och motiverade att beslutet ska laglighetsprövas om det var otillåten stöd till enskild näringsidkare. Klagande parten ansåg att det politiska beslutet innebar att

⁹² RÅ 2010 ref. 119 (II).

⁹³ RÅ 2010 ref. 119 (II).

⁹⁴ Mål C-234/04 p. 22.

⁹⁵ RÅ 2010 ref. 119 (II).

hemtjänstverksamheten övergick till privat regi och tog över en stor andel av kunderna som fanns på den lokala marknaden.⁹⁶

Länsrätten i Stockholm fann i sin bedömning att statsstödsreglerna inte kunde bli tillämpliga i målet. Länsrätten fann att förarbeten till 1990 års kommunallag tolkar EU bestämmelsen som ändamålsregel. Det innebär att denna definition leder till att statsstödsreglerna saknar direkt rättsverkan samt att den inte kan lägga till grund för laglighetsprövning.⁹⁷ Länsrätten fann att överklagandet ska avslås, en bedömning som ledde till att klagande valde att överklaga till kammarrätten. Denna gången valde klagande om att pröva statsstödsfrågan genom att bifoga en promemoria från Statskontoret som underlag vars slutsats var att avknoppningen kunde vara enskild stöd till enskild näringsidkare. Detta ledde till att kammarrätten valde att inte beakta den sena ankomsten av promemorian i överklagandet. Enligt bestämmelsen om laglighetsprövning i 1990 års kommunallag är det inte tillåtet att beakta andra omständigheter som har uteblivit klagotiden till länsrätten.⁹⁸

RegR gjorde i sin bedömning att utgå från kommunalrätten, denna gången fanns det inget som tyder på att domen har tagit hänsyn till EU-rätten. Vad som förekommer i bedömningen är att RegR upphävde det politiska beslutet utifrån bestämmelsen i 2 kap. 8 § KomL.⁹⁹

4.4 EU-rättens tolkning av kommunernas kompetens

Efter att Sverige införde den nya lagen om tillämpning av Europeiska unionens statsstödsregler, har kommunernas beslutfattande påverkats med anledningen att återbetalningskravet är tydligare i sin kontext i gällande lagrum. Bland de rättsfall som tas upp i tribunalen (benämndes tidigare som Förstainstansrätten) och som har påverkat den svenska vägledningen är Årefallet och mål T-253/12 (Hammar Nordic Plugg).

⁹⁶ RÅ 2010 ref. 100.

⁹⁷ RÅ 2010 ref. 100.

⁹⁸ RÅ 2010 ref. 100.

⁹⁹ RÅ 2010 ref. 100.

4.4.1 Årefallet

Årefallet är en av de uppmärksammade rättsfallen angående om kommunens politiska beslut och prövandet om överlåtelse av offentlig mark till Konsum har ansetts strida mot EU:s statsstödsregler. När rättsfallet hamnade i svensk domstol ansåg länsrätten i Jämtlands län att beslutet skulle beviljas medan kammarrätten i Sundsvall bedömde att upphäva beslutet som fattades av Åre kommuns kommunfullmäktige. KamR prövade fallet enligt kommunalrätten och bedömde att överlåtelsen understeg det väsentliga marknadsvärdet. KamR gör en senare bedömning att beslutet strider mot EU:s statsstödsregler, därmed var domen från KamR en i sitt slag som såg en koppling mellan kommunalrätten och EU-rätten.¹⁰⁰ Rättsfallet skulle slutligen avgöras av tribunalen som slutade med att Åre kommuns överlåtelse inte har ansetts vara otillåtet statsstöd och kommissionens beslut samt KamR:s dom skulle ogiltigförklaras.¹⁰¹

I tribunalens bedömning ansåg de att kommissionen inte hade bevisat att Åre kommun har överlåtitt marken till lägsta anbudsförfarande. Kommunen hade sedan tidigare en detaljplan som sökande åtog sig att förhålla sig till, den andra anbuden (som var från Lidl) hade endast lagt till det aktuella prissumman i sin intresseanmälan. För det andra fann tribunalen i sin bedömning att kommunen hade haft dessa planer sedan tidigare och att projektet som skulle verkställas inte kunde leva upp till den förväntan som kommunen ville få igenom med affären. För det tredje innebar projektet att göra en förändring av Åre torg och att Lidl inte levde upp till de speciella förutsättningar som förväntades i avtalet mellan kommunen och sökande.¹⁰²

Med motiveringen som angavs av tribunalen innebar detta att ärendet inte kunde ta hänsyn till förvärvskostnader för den aktuella marken. Lidls anbud har ansetts vara trovärdig och seriös men skälet till att kommissionens beslut ogiltigförklaras beror på att jämförande försäljningspriser inte var tillämpliga för att göra rätt bedömning. Istället behövde ärendet ta hänsyn till de särskilda omständigheterna, dvs. det fanns en koppling genom kommunens översikts- och detaljplan.¹⁰³

¹⁰⁰ Bernitz, Ulf (2008). "Förbudet statsstöd till Konsum i Åre. Avgörande av EU-kommissionen och svensk kammarrätt" i *ERT*. Nr. 3., s. 720-723.

¹⁰¹ Mål T-244/08 p. 72-76.

¹⁰² Mål T-244/08 p. 2-3, 54, 65, 67-70.

¹⁰³ Mål T-244/08 p. 54, 73-76.

4.4.2 Fallet om Hammar Nordic Plugg

Rättsfallet i mål T-253/12 väcker frågan om ett otillåten åtgärd av stöd. Ärendet är om ett kommunalt beslut från Vänersborgs kommun angående om en fastighetsköp som verkställdes av det kommunala fastighetsbolaget FABV (Fastighets AB Vänersborg). FABV hade köpt en anläggning av bolaget Chips AB och det kommunala fastighetsbolaget sålde vidare den köpta anläggningen till bolaget Hammar Nordic Plugg AB.¹⁰⁴

EU kommissionen ansåg att FABV:s försäljning av anläggningen till Hammar Nordic Plugg var till en marknadspris som var lägre än marknadsvärdet, därmed ansåg kommissionen att åtgärden är en otillåten åtgärd av stöd. Vidare ansåg kommissionen att det lokala bolaget hade fått stor fördel med att betala ett betydligt lägre pris än marknadsvärdet och att FABV gjorde en förlust på drygt 8 miljoner SEK.¹⁰⁵

Resultet från kommissionen skulle i sin tur hamna i EUD och prövades av tribunalen. Tribunalen ansåg att avtalet mellan FABV och Hammar Nordic Plugg var otillåten statsstöd och att talan från sökanden ska ogillas.¹⁰⁶

Tribunalen bedömde i sitt domskäl att marknadspriset i målet ska utgöras av det erlagda priset. Det innebär att sökande partens argumentation om att det förfaller ekonomisk risk inte är förenlig med den bevis som togs upp från kommissionen. När det kommunala bolaget hade köpt byggnaden och sålt vidare byggnaden till Hammar Nordic Plugg, kunde detta påverka samhandeln och att inköpspriset kunde jämföras utifrån tre olika värderingar. Tribunalen kunde med denna bedömning anse att sökandes argumentation inte ansågs rimlig och att Hammar Nordic Pluggs köp av det kommunala bolagets byggnad ogillas och blir därmed återbetalningsskyldig till kommunen för erhållande av otillåten statligt stöd.¹⁰⁷

¹⁰⁴ Mål T-253/12 p. 1-9.

¹⁰⁵ C(2012) 546. Commission decision of 8 February 2012 on State aid SA.28809 (C 29/10) (ex NN 42/10 and ex CP 194/09) implemented by Sweden in favour of Hammar Nordic Plugg AB. p. 31-36.

¹⁰⁶ Mål T-253/12 p. 137-143, 152.

¹⁰⁷ Mål T-253/12 p. 112-115, 131-132, 137-142.

5 Analys

EU:s statsstödsregler har varit en del av EU-rätten under en längre period och var till och med fastställda för att undvika subventionering bland medlemsländerna inom EKSG (Europeiska kol- och stålmarknaden) som skulle gynna den inhemska konsumtionen.¹⁰⁸ När ett flertal europeiska länder hamnade i lågkonjunktur under 1970-talet, p.ga. Oljekrisen år 1973 och 1979, skulle flera medlemsländer inom EG lätta på regleringen av statsstödsreglerna. Även om åtgärden kunde innebära att handeln begränsades och kunde ses som protektionistiska åtgärder godtog detta av kommissionen. Kommissionen ansåg att dessa åtgärder skulle vara en tillfällighet eftersom lågkonjunkturen ledde till hög arbetslöshet och ekonomisk recession bland medlemsländerna.¹⁰⁹ Under årens lopp (under 1980-talet) skulle EU-rätten ha hårdare inställning gentemot otillåtna stödåtgärder, vilken tydliggjordes i domstolens dom i målet Philip Morris från 1980. Statsstödsreglerna skulle sedan förändras under 1990-talet för att bli förankrade med tiden och för att förbereda medlemsländerna inför införandet av EMU (Europeiska Monetära Unionen).¹¹⁰ Denna hårda inställningen skulle sedan mjukas upp när en ny trend inleddes, däribland utvidgningarna i Östeuropa och finanskrisen, denna trenden kännetecknades med att medlemsländerna tar över ansvaret att granska tillämpningen av statsstödsreglerna.¹¹¹

När Sverige blev medlem i EU hade statsstödsreglerna en stor inverkan på flera medlemsländer men för svensk del har statsstödsreglerna fått en minimal inverkan på lagstiftningen. Förutom att statsstödsreglerna har en minimal roll i lagstiftningen har Sverige haft få rättsfall som har väckt frågan om åtgärden kan anses strida mot statsstödsreglerna i artiklarna 107-109 FEUF.¹¹²

Enligt Phedon Nicolaides har EU-institutionerna tagit nya initiativ för att förbättra och

¹⁰⁸ Stuart, E. and Roginska-Green, J. (2018) "Chapter 4: Milestones and Landmark Cases in the Development of State Aid Law and Policy from 1957 to 2017" in Stuart and Roginska-Green. *Sixty Years of EU State Aid Law and Policy: Analysis and Assessment*. International Competition Law Series., s. 156-157.

¹⁰⁹ Stuart, E. and Roginska-Green, J. (2018), p. 156-175.

¹¹⁰ Stuart, E. and Roginska-Green, J. (2018), p. 168-176 och 179-180.

¹¹¹ Stuart, E. and Roginska-Green, J. (2018), p. 194-227.

¹¹² Simonsson, I. (2007). "The Effective Application of EU State Aid Procedures, Chapter 21: Sweden" in Nemitz, Paul (Ed.) *The Effective Application of EU State Aid Procedures - The Role of National Law and Practice*". International Law Competition Law Series, Vol. 29., p. 379-384.

reformera statsstödsreglerna. Bland annat innebar reformeringen år 2012 att medlemsländerna tar större ansvar för tillämpningen av statsstödsreglerna, med andra ord har ansvarstagandet decentraliserades. Bland annat innebar reformen att mekanismerna för att kontrollera statsstödsreglerna har implementeras. Syftet är att ge de nationella förvaltningsmyndigheterna de verktyg som krävdes för att stoppa åtgärder och felaktiga bedömning av stödåtgärder.¹¹³

Enligt Ingeborg Simonsson har kommunernas roll dessutom tagits upp med anledningen att det kan uppkomma risker med att vissa beslut gällande stödåtgärder från kommuner och regioner inte blir demokratiskt granskade. Dessutom har det funnits en tendens i svensk domstol att ett rättsfall som anses strida mot förbud att ge stöd till enskilda näringsidkare ska prövas ifall den stridet mot kommunalrätten. Det innebär i sin tur att referenser till EU:s statsstödsregler har saknats i HFD:s bedömningar.¹¹⁴ Detta innebär att Sverige inte har en "ultra vires"-doktrin och att det inte finns en kommunalrättslig bestämmelse som är likartad till artikel 107.1 FEUF och därmed vad som göra en stödåtgärd otillåten.¹¹⁵ Ett exempel som har orsakat konsekvenser för tillämpningen av statsstödsreglerna är rättsfallet om Norra hamnen. Rättsfallet gäller angående om ett beslut om överlåtelse av mark som hade i länsrätten bedömts vara otillåten statsstöd. När ärendet hamnade i Kammarrätten i Göteborg gjordes bedömningen att beslutet inte stred mot kommunalrätten och att kommunen inte gjorde en överlåtelse av markområde till ett underpris. Eftersom den överklagade domen bestreds innebär det att domen slår fast med att ett avtal som beviljat statligt stöd kan anses fortfarande vara giltigt. Detta beviljades med anledning att beslutet följde det regelverk som fanns i lagen om lokal förvaltning och att kommunen inte kunde återvända försäljningen av den mark som var aktuell.¹¹⁶

5.1 Svenska kommunalrättens förhållande till EU-rättens statsstödsregler

Vad som kan analyseras är utfallen som har tidigare tagits upp i flera uppmärksammade rättsfall beträffande om otillåten statsstöd, däribland om Åre kommun avtal med Konsum Nord och rättsfallet om Hammar Nordic Plugg. Dessa två rättsfall har haft betydelse för att fastställa

¹¹³ Nicolaidis, P. (2012). "State Aid Modernization: Institutions for Enforcement of State Aid Rules" in *World Competition*. 35, No. 3., p. 468.

¹¹⁴ Simonsson, I. (2007), p. 380-381.

¹¹⁵ Simonsson, I. (2007), p.

¹¹⁶ Simonsson, I. (2007), p. 382-384.

hanteringen av samhandelskriteriet. Utifrån rättsfallets kontext kan det röra sig om att affären kan påverka den lokala eller den regionala marknaden. Däremot har EU-domstolen fastställt att kriteriet ska tolkas extensivt och även beakta utifrån den potentiella risken att beslutet kan utesluta utländska aktörer från att få inträde till marknaden.¹¹⁷ Exempelvis i rättsfallet om Hammar Nordic Plugg bedömde tribunalen att samhandeln kunde skadas eftersom köpet av fastigheten skulle användas för fastighetstjänster, vilket som är föremål av handel och investering inom unionen.¹¹⁸

Åre kommun gjorde ett misstag med att inte förhålla sig till kommissionens riktlinjer gällande om otillåten statsstöd när ingen expertvärdering verkställdes. Utifrån detta ansåg KamR och kommissionen att överlåtelsen mellan Åre kommun och Konsum Nord vara otillåten stöd med anledning att marknadspriset var väsentligt lägre än marknadsvärdet. Enligt Ulf Bernitz innebar denna tolkning att kommunen har underskattat samhandelskriteriets betydelse med tanken på att en glesbygdskommun i större utsträckning kommer i kontakt med den växande detaljhandelsbranschen. Beslutet att genomföra överlåtelsen var dessutom utanför ramen av att klassas som de minimis-stöd.¹¹⁹ Däremot gick tribunalen på kommunens linje med anledning att överlåtelsen var en del av en långtgående plan- och beslutprocess. Detta innebär att det finns fler avvägningar vid fastighetsöverlåtelser, däribland om en överlåtelse är en del av en långtgående samhällsplanering i det lokala samhället.¹²⁰

Däremot finns det skillnader i bedömningen om statsstödsfrågan och om det kan kopplas till kommunalrätten. KamR bedömde i Årefallet att statsstödsreglerna och kommunalrätten är relaterade¹²¹ men detta avviker när HFD har bedömt i frågan om fastighetsöverlåtelse i tre liknande mål: Karlskronafallet, Årjängsfallet och RÅ 2010 ref. 100 (avknoppning). Vad som är i liknelse till de tre rättsfallen är att Karlskrona kommun, Årjängs kommun och Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd inte valde att tillsätta en opartisk värdering av fastigheterna respektive lokalen.¹²² Det innebär att HFD hade i bedömningen tagit hänsyn till de

¹¹⁷ Bernitz, Ulf (2019). *Svensk och europeisk marknadsrätt I - Konkurrensrätten och marknadsekonomins rättsliga grundvalar*. Femte upplagan. Stockholm: Norstedts Juridik AB., s. 64-65, 213-214.

¹¹⁸ Mål T-253/12 p. 126 och 130.

¹¹⁹ Bernitz, Ulf (2008), s. 720-723.

¹²⁰ Bernitz, Ulf (2008), s. 722-723.

¹²¹ Bernitz, Ulf (2008), s. 723.

¹²² RÅ 2010 ref. 100 och RÅ 2010 ref. 119 (I och II).

rättsakter som fanns att inhämta från kommissionen angående om överlåtelse av offentliga marker eller byggnader.

Vad rättsfallen dessutom var skillnad till varandra är att HFD har gjort olika bedömningar i frågan om hur otillåten statsstöd ska bedömas och om kommunalrätten har relevans till statsstödsreglerna. När den statliga utredningen om den nya tillämpningslagen för statsstödsreglerna genomfördes ansåg utredningen att det förelåg att laglighetsprövningar är förenlig med EU-rätten, detta var med hänvisning till Årefallet.¹²³ Däremot blev utredningens slutbetänkande motstridig med utfallet i Årefallet när tribunalen beviljade kommunens överlåtelse till Konsum Nord.¹²⁴ Med anledning till domskälet från tribunalen finns det inget som tyder på att 2 kap. 8 § och 13 kap. 2 § KomL kan kopplas till EU:s bestämmelser om otillåtet statsstöd.

Hur kommunalrätten förhåller sig till EU:s statsstödsregler kan bero på att bedömningen av frågan delas upp i två olika prövningssystem: laglighetsprövning enligt 13 kap. KomL och anmälningsskyldigheten enligt artikel 108 FEUF (även känd som notifieringsskyldigheten). Enligt Lena Dalman är EU:s statsstödsregler en del av konkurrensreglerna och att det har ett annat syfte i jämförelse med laglighetsprövning i kommunalrätten. Kommunalrätten har enbart tagits med delvis hänsyn till EU:s statsstödsregler och att det beror på att hålla isär beslutens offentlighetsrättsliga och civilrättsliga verkan.¹²⁵ Dessutom har det tidigare framkommit i jämförelser att EU-rätten har en extensiv tolkning av vad som är försumbart stöd medan kommunalrätten har en mer restriktiv tolkning som tillåter kommunalt stöd av "synnerliga skäl".¹²⁶ Eftersom detta är två system finns det oklarhet om när ett beslut anses vara tillämplig till både kommunalrätten och statsstödsreglerna. Eftersom inget av nationell rättspraxis har bedömt att frågan stred mot statsstödsreglerna kan detta leda till att det är dags att se över lagrum 2 kap. 8 § KomL.¹²⁷

¹²³ SOU 2011:69 s. 129-131.

¹²⁴ Mål T-244/08 p. 72-76.

¹²⁵ Dalman, Lena (2011), s. 601-609, 611.

¹²⁶ Prop. 2008/09:21 s. 52-54.

¹²⁷ Dalman, Lena (2011), s. 611-613.

6 Slutsats

Frågan om EU:s statsstödsregler har visats i denna uppsats att vara en juridisk gråzon. När det kommer till kommunernas kommunala kompetens finns det riktlinjer och regleringar som förklarar gränsen mellan vad som är tillåten åtgärd och vad som är otillåten åtgärd. Däremot när det kommer till den svenska kontexten, går det att bli fundersam över hanteringen att implementera statsstödsreglerna till den nationella lagstiftningen. Enligt EU-rätten är statsstöd i definition ett annat ord för subvention och har varit ett aktuellt ämne sen tiden då den europeiska integrationen inleddes utifrån EKSG. Däremot finns det få rättsfall eller vägledande domar från HFD som kan ge förtydligande riktlinjer till kommuner och regioner om vilka åtgärder ska betraktas som otillåtna.

Rättsfallen RÅ 2010 ref. 119 (I och II), Karlskronafallet och Årjängsfallet, samt RÅ 2010 ref. 100 (avknoppning av tjänsteverksamhet) är de senaste rättsfall som diskuterade frågan om ett politiskt beslut stred mot EU:s statsstödsreglerna. HFD har bland annat i domen från Årjängsfallet antytt att kommunalrätten går före EU-rätten, enligt likvärdighetsprincipen. Däremot är inställningen förvånande med tanken på att doktrinen tar upp att Sverige i praktiken är utan "*ultra vires*"-doktrin gällande om statsstödsfrågor. Bristen med svenska rättsfall kan leda till att osäkerhet kan tillkomma och som även innebär att kommuner kan fatta beslut ovetande om att åtgärden strider mot EU-rätten. För det andra innebär en avvikande inställning att det inte finns en rättspraxis som tar upp ställningstagandet om laglighetsprövning, enligt 13 kap. 2 § KomL, är förenlig till EU-rättens bestämmelser i artiklarna 107-109 FEUF. Rättsfallet Hammar Nordic Plugg är det rättsfall som har ansetts strida mot statsstödsreglerna och samtidigt strida mot anmälningsskyldigheten. Däremot går det inte att rättsfallet kan kopplas till kommunalrätten eftersom ärendet var granskad av kommissionen utan en svensk domstolsprocess.

Dessutom är det inte längre EU-institutionerna som driver på aktionerna gentemot medlemsländerna när otillåtna stödåtgärder upptäcks. Istället har nu trenden blivit att medlemsländerna har implementerat egna regler som ska förhindra kommunernas åtgärder från att vara otillåtna stödåtgärder. Detta är i liknelse med processen när Sverige införde den nya lagen om tillämpningen av EU:s statsstödsregler. Detta kan tyda på att detta var en del av decentraliseringen av ansvaret för att övervaka tillämpningen av statsstödsreglerna. Detta

innebära att denna trend är i nackdel till Sverige som inte har vägledande domar som väcker frågan om åtgärden är otillåten statsstöd. Även om HFD har argumenterat att den nationella lagstiftningen ska tillämpas före EU-rätten (likvärdighetsprincipen), är det av stor vikt att HFD öppnar för att vid nästa tillfälle bedöma om en åtgärd strider mot statsstödsreglerna utan att ta hänsyn till icke bindande EU-rättsakter. Utfallet i Årefallet visade att inte enbart hänsyn till marknadsvärdet behöver innebära att kommunerna kan fatta ett beslut som är utanför sin kompetens. Vad som kan ha orsakat oklarheten är svår att definiera men en avvägning är p.g.a. det finns två provningssystem i Sverige, ett för laglighetsprovning och ett för anmälningsskyldigheten.

Om Sverige ska kunna tillämpa en decentraliserad process i övervakandet av statsstödsreglerna bör de svenska domstolarna våga ta ställning när ett beslut från en kommun kan anses vara otillåtet statsstöd. Att enbart införa en ny lag om tillämpningen av EU:s statsstödsregler leder inte till att kopplingen mellan kommunalrätten och statsstödsreglerna blir fullt optimal. Eftersom EU-rätten har en extensiv tolkning, finns det utrymme att finna undantag såsom de minimis-stöd och stöd till tjänster av allmänt ekonomiskt intresse. Kommunalrätten har en mer restriktiv tolkning och som därmed kan leda till att undantagsreglerna inte är tillämpliga. Även om kommunerna tar större hänsyn till den nya tillämpningslagen av EU:s statsstödsregler kan det finnas en kulturkrock som fortfarande kan leda till oklarhet när åtgärderna ska kopplas tillsammans med förbudet om stöd till enskilda näringsidkare.

Koordinering om vad som ska vara tillämpligt inom Sverige kan inte enbart fastställas av EU-rätten, detta är en fråga som Sveriges domstolar bör ta ställning. Framför allt är det fastställt av EU-domstolen att de nationella domstolarna har samma befogenheter som kommissionen att bedöma vad som ska definieras till begreppet "statsstöd". Om inte Sveriges domstolar beslutar att själva finna en tydlig tolkning av begreppet finns det stor risk att kommunernas kompetens inte blir beprövad utifrån statsstödsfrågor. Detta innebär att de nationella domstolarna kan ge felaktiga bedömningar i rättsärenden och att statsstödsreglernas betydelse kan minimaliseras i domstolarnas bedömning och i kommunernas beslutsfattandeprocess.

6.1 Rekommendationer till framtida studier

Studier om EU:s statsstödsregler har utvecklats genom åren och det finns flera rekommendationer inför framtida studier. Förutom att fokusera enbart om överlåtelse av offentliga marker eller byggnader är det av rekommendation att analysera kommunala åtgärder som borgensåtagande. Borgensåtagande har ansetts vara ett annat område som har haft stor påverkan av statsstödsreglerna och som näst mest påverkar kommunernas beslutsfattandeprocess. Den andra rekommendationen är att detta ämne inte enbart kan analyseras utifrån juridisk metod och bör analyseras utifrån en tvärvetenskaplig aspekt som innefattar juridik, statsvetenskap och ekonomi.

7 Källförteckning

7.1 Litteratur och tidskrifter

Bernitz, Ulf (2008). "Förbudet statsstöd till Konsum i Åre. Avgörande av EU-kommissionen och svensk kammarrätt" i *Europarättslig Tidskrift*. Nr. 3. s. 719-723.

Bernitz, Ulf (2019). *Svensk och europeisk marknadsrätt 1 - Konkurrensrätten och marknadsekonomins rättsliga grundvalar*. Femte upplagan. Stockholm: Norstedts Juridik AB.

Bladini, F. (1995). "Den svenska konkurrensrätten - mål och inriktning" i *SvJT*. s. 454-480.

Carlquist, Mattias (2016). "Är stöd av mindre betydelse statligt stöd?" i *SvJT*. s. 321-331.

Dalman, Lena (2011). "Några reflektioner kring laglighetsprövning och EU-fördragets regler om statligt stöd" i *Förvaltningsrättsligt Tidskrift*. Nr. 4. s. 597-613.

Hedelin, J. (2018). "Statsstöd, upphandling och konkurrens" i *Europarättslig Tidskrift*. No. 1. S. 33-56.

Hettne, Jörgen (2012). "Kommunal affärsverksamhet i EU-rättslig belysning" i *Europarättslig Tidskrift*. No 2. s. 227-257.

Hettne, J. och Nyberg, L. EU:s statsstödspolitik och det kommunala självstyret. *Statsvetenskaplig tidskrift*. 2018(5), 85-110.

Hettne, J. och Otken Eriksson, I. (red.). (2011). "EU-rättslig metod: Teori och Genomslag i Svensk Rättstillämpning". Andra upplagan. Stockholm: Norstedts Juridik.

Hultkrantz, Lars (1994). "Göran Skogh & Jan-Erik Lane: Äganderätten i Sverige - en lärobok i rättsekonomi" i *Ekonomisk Debatt*. Årg. 29, Nr. 3., s. 566-567.

Indén, T. (2011). *EU:s statsstödsrätt: En introduktion*. Uppsala: Iustus förlag.

Jareborg, N. (2004). "Rättsdogmatik som vetenskap" i *SvJT*. s. 1-10.

Lind, Y. (2018). "En holistisk analys av statsstödsreglernas tillämpning på det skatterättsliga området" i *Europarättslig Tidskrift*. No. 2., s. 227-244.

Lundin, Olle (2015). *Maktutövning under lagarna? - En ESO-rapport om trotsiga kommuner*. Stockholm: Finansdepartementet.

Lundin, Olle och Madell, Tom (2018). *Kommunallagen - En kommentar*. Stockholm: Norstedt Juridik.

Martinson, C. (2009). "Litteratur" i *SvJT*. s. 979-1000.

Nicolaides, P. (2012). "State Aid Modernization: Institutions for Enforcement of State Aid Rules" in *World Competition*. 35, No. 3., pp. 457-470.

Schmauch, Magnus (2017). "Statsstöd i Sverige 1995-2016" i *Europarättslig Tidskrift*. Nr. 4. s. 717-765.

Simonsson, I. (2007). "The Effective Application of EU State Aid Procedures, Chapter 21: Sweden" in Nemitz, Paul (Ed.) *The Effective Application of EU State Aid Procedures - The Role of National Law and Practice*". International Law Competition Law Series, Vol. 29., pp. 379-398.

SKL (2018). *EU i lokalpolitiken 2018*.

Stuart, E. and Roginska-Green, J. (2018) “Chapter 4: Milestones and Landmark Cases in the Development of State Aid Law and Policy from 1957 to 2017” in Stuart and Roginska-Green. *Sixty Years of EU State Aid Law and Policy: Analysis and Assessment*. International Competition Law Series., pp. 155-228.

Torngren, H. (2004). “Den kommunala självstyrelsen ur ett rättslig perspektiv” i *Förvaltningsrättslig Tidskrift*. Nr. 1. s. 39-61.

Wahlgren, P. (2002). “Syfte och nytta med rättsvetenskapliga arbeten” i *SvJT*. s. 293-303.

7.2 Internet-källor

Regeringen (2019). “Statsstöd”.

<https://www.regeringen.se/regeringens-politik/naringspolitik/statsstod/> (Hämtad 2020-05-01).

Upphandlingsmyndigheten (2019). “Statsstöd - en översikt”.

<https://www.upphandlingsmyndigheten.se/statsstod/statsstod--en-oversikt/> (Hämtad 2020-05-01).

Upphandlingsmyndigheten (2019). “Villkoren i SGEI-beslutet”.

<https://www.upphandlingsmyndigheten.se/statsstod/mojligheter-att-lamna-statsstod/villkoren-i-sgei-beslutet/> (Hämtad 2020-06-08).

7.3 Offentligt tryck

Propositioner:

Prop. 2009/10:80. *En reformerad grundlag*.

Prop. 2001/02:80. *Demokrati för det nya seklet*.

Prop. 2008/09:21. *Kommunala kompetensfrågor m.m.*

Prop. 1993/94:188. *Lokal demokrati.*

Prop. 1990/91:117. *Om en ny kommunallag.*

Statens offentliga utredningar:

SOU 2015:24. *En kommunallag för framtiden.*

SOU 2007:93. *Den kommunala självständighetens grundskydd.*

SOU 1996:12. *Kommuner och landsting med betalningssvårigheter.*

SOU 2011:69. *Olagligt statsstöd.*

7.4 EU-rättsakter

Förordningar:

Rådets förordningen (EG) nr 659/1999 om tillämpningsföreskrifter för artikel 93 i EG-fördraget.

Kommissionens förordning (EU) nr 360/2012 om tillämpningen av artiklarna 107 och 108 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt på stöd av mindre betydelse som beviljas företag som tillhandahåller tjänster av allmänt ekonomiskt intresse.

Kommissionens förordning (EU) nr. 1407/2013 om stöd av mindre betydelse.

Kommissionens förordning (EU) nr 651/2014 genom vilken vissa kategorier av stöd förklaras förenliga med den inre marknaden enligt artiklarna 107 och 108 i fördraget.

Kommissionens beslut:

C(2012) 546. Commission decision of 8 February 2012 on State aid SA.28809 (C 29/10) (ex NN 42/10 and ex CP 194/09) implemented by Sweden in favour of Hammar Nordic Plugg AB.

Kommissionens beslut om tillämpningen av artikel 106.2 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt på statligt stöd i form av ersättning för allmännyttiga tjänster som beviljas vissa företag som fått i uppdrag att tillhandahålla tjänster av allmänt ekonomiskt intresse (K(2011) 9380).

Kommissionens beslut om tillämpningen av artikel 106.2 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt på statligt stöd i form av ersättning för allmännyttiga tjänster som beviljas vissa företag som fått i uppdrag att tillhandahålla tjänster av allmänt ekonomiskt intresse (2012/21/EU).

Kommissionens meddelande:

Kommissionens meddelande om inslag av stöd vid statlig myndigheters försäljning av mark och byggnader (97/C 209/03).

Kommissionens tillkännagivande:

Kommissionens tillkännagivande om begreppet statligt stöd som avses i artikel 107.1 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (2016/C 262/01).

7.5 Rättsfall

EU-domstolen:

Mål 78/76, *Steinike & Weinling mot Förbundsrepubliken Tyskland*. ECLI:EU:C:1977:52.

Mål 248/84, *Förbundsrepubliken Tyskland mot Europeiska gemenskapernas kommission*. ECLI:EU:C:1987:437.

Mål C-189/91, *Petra Kirsammer-Hack v Nurhan Sidal*. ECLI:EU:C:1993:907.

Mål C-39/94, *Syndicat français de l'Express International (SFEI) m.fl. mot La Poste m.fl.*.
ECLI:EU:C:1996:285.

Mål C-342/96, *Konungariket Spanien mot Europeiska gemenskapernas kommission*.
ECLI:EU:C:1999:210.

Mål C-75/97, *Konungariket Belgien mot Europeiska gemenskapernas kommission*.
ECLI:EU:C:1999:311.

Mål C-83/98 P, *Franska republiken mot Ladbroke Ltd och Europeiska kommissionen*.
ECLI:EU:C:2000:248.

Mål C-143/99, *Adria-Wien Pipeline GmbH och Wietersdorfer & Peggauer Zementwerke GmbH mot Finanzlandesdirektion für Kärnten*. ECLI:EU:C:2001:598.

Mål C-482/99, *Franska republiken mot Europeiska kommissionen*. ECLI:EU:C:2002:294.

Mål C-280/00, *Altmark Trans GmbH och Regierungspräsidium Magdeburg mot Nahverkehrsgesellschaft Altmark GmbH och Oberbundesanwalt beim Bundesverwaltungsgericht*. ECLI:EU:C:2003:415.

Mål C-308/01, *GIL Insurance Ltd och m.fl. mot Commission of Customs & Excise*.
ECLI:EU:C:2004:252.

Mål C-88/03, *Portugisiska republiken mot Europeiska kommissionen*. ECLI:EU:C:2006:511.

Mål C-234/04, *Rosmarie Kapferer mot Schlank & Schick GmbH*. ECLI:EU:C:2006:178.

Förenade målen C-393/04 och C-41/05, *Air Liquide Industries Belgium SA mot Ville de Seraing och Province de Liège*. ECLI:EU:C:2006:403.

Förenade målen C-428/06 och C-434/06, *Unión General de Trabajadores de La Rioja (UGT-Rioja) m.fl. mot Juntas Generales del Territorio Histórico de Vizcaya m.fl.*
ECLI:EU:C:2008:488.

Mål C-494/06 P, *Europeiska kommissionen mot Italienska republiken och Wam SpA*.
ECLI:EU:C:2009:272.

De förenade målen C-106/09 P och C-107/09 P, *Europeiska kommissionen och Konungariket Spanien mot Government of Gibralta och Förenade konungariket Storbritannien och Nordirland*. ECLI:EU:C:2011:732.

Mål C-140/09, *Fallimento Traghetti del Mediterraneo SpA mot Presidenza del Consiglio dei Ministri*. ECLI:EU:C:2010:335.

Mål C-518/13, *The Queen och Eventech Ltd mot Parking Adjudicator*. ECLI:EU:C:2015:9.

De förenade målen C-20/15 P och C-21/15 P, *Europeiska kommissionen mot World Duty Free Group SA m.fl.* ECLI:EU:C:2016:981.

Mål C-203/16 P, *Dirk Andres mot Europeiska kommissionen*. ECLI:EU:C:2018:505.

EU-Tribunalen:

Mål T-244/08, *Konsum Nord ekonomisk förening mot Europeiska kommissionen*.
ECLI:EU:T:2011:732.

Mål T-253/12, *Hammar Nordic Plugg AB mot Europeiska Kommissionen*. ECLI:EU:T:2015:811.

HFD/RegR:

RÅ 2010 ref. 100.

RÅ 2010 ref. 119 (I och II).